

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ

Маъруза: ЖАЗО ТИЗИМИ ВА ТУРЛАРИ (2 соат)

Маърузачи: Ахраров Б., Салаев Н., Камалова Д.

1. МАЪРУЗАНИНГ НАТИЖАЛАРИ:

Маърузанинг мақсади шундан иборатки, жиноий жазо тизими, унинг турлари, жарима, ахлоқ тузатиш ишлари, муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш, хизмат бўйича чеклаш, қамоқ, озодликни чеклаш, интизомий қисмга жўнатиш, озодликдан маҳрум қилиш, умрбод озодликдан маҳрум қилиш, ҳарбий ёки махсус унвондан маҳрум қилиш жазоларини ўрганишдан иборат. Маърузада жиноий жазоларни либераллаштирилиши муносабати билан жиноий жазолар тизимида юз берган ўзгаришларга алоҳида эътибор қаратилади. Маъруза Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми қарорларида жазо ва унинг турларига доир масалалар суд амалиётида қандай ҳал этилишига доир масалалар муҳокама қилиниб, улар юзасидан фикр-мулоҳазалар айтилади.

Маъруза натижасида талаба:

- чекланган вақт доирасида ўзлаштирилган ўқув материални конструктив баён қилиш қобилияти;
- амалий мисоллар (фактлар) билан мустаҳкамланган важлар билдириш ва гуруҳда ишлаш кўникмаси;
- танқидий фикрлаш, оппонентни эшитиш ва ўз жавобини тегишли ҳуқуқий атамалар қўллаган ҳолда асослаш;
- жазо тизими ва турларини қўллай олишга амалий мисоллар орқали кўникмага эга бўлади.

2. ТАЯНЧ ТУШУНЧАЛАР:

Жазо тизими деб - жиноят қонунида белгиланган тартибда оғирлик даражасига кўра, енгилдан оғирига қараб жойлаштирилган жазо турлари йиғиндисига айтилади.

Асосий жазолар деб - фақат ўзи мустақил (якка) кўринишда қўлланиладиган ва жазонинг асосий мақсадини амалга оширишни назарда тутадиган жазо турларига айтилади.

Кўшимча жазо деб - жазонинг мақсадини амалга ошириш учун ёрдамчи аҳамиятга эга бўлган ва асосий жазо тури билан биргаликда тайинланадиган жазо чорасига айтилади.

Аралаш турдаги жазодеб– жиноят қонунида назарда тутилган айнан бир жазо турининг содир этилган жиноятлар учун ҳам асосий ҳам кўшимча жазо тури тариқасида тайинланиши мумкин бўлган мажбурлов чорасига айтилади.

Муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш - ЖК Махсус қисмининг аниқ моддалари санкцияларида асосий жазо тариқасида кўрсатилмаган бўлса, ҳар қандай асосий жазо турига, кўшимча жазо тариқасида тайинланиши мумкин бўлган жазо тури.

Жарима бу - айбдордан давлат даромадига Жиноят қонунида белгиланган миқдорда, яъни энг кам ойлик иш ҳақининг беш бараваридан олти юз бараваригача миқдорда пул ундиришдир (ЖК 44 - моддаси).

Муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш деб - суд томонидан тайинлаган муддат давомида айбдорнинг корхоналар, муассасалар ёки ташкилотларда у ёки бу мансабни эгаллашини, у ёки бу фаолият билан шуғулланишини тақиқлашдан иборат бўлган жазо чорасига айтилади.

Ахлоқ тузатиш ишлари деб – жиноят содир этишда айбдор деб топилган шахс иш ҳақининг ўн фоизидан ўттиз фоизигача бўлган миқдорини давлат даромади ҳисобига ушлаб қолган ҳолда уни олти ойдан уч йилгача бўлган муддатга меҳнатга мажбуран жалб қилишдан иборат бўлган жазо чорасига айтилади.

Хизмат бўйича чеклаш деб– суд ҳукмида кўрсатилган муддат давомида ҳарбий хизматчини муайян ҳуқуқ ва имтиёзлардан маҳрум қилиб, пул таъминотининг маълум миқдорини давлат даромади ҳисобига ушлаб қолган ҳолда мажбурий хизматга жалб қилишдан иборат бўлган жазо турига айтилади.

Интизомий қисмга жўнатиш деб – жиноят қонунида назарда тутилган ҳолларда, суд томонидан белгиланган муддат мобайнида шахсни ички тартиби анча қаттиқ бўлган махсус ҳарбий қисмга жойлаштириш кўринишидаги жазо турига айтилади.

Қамоқ деб– жиноят содир этишда айбдор деб топилган шахсни жамиятдан батамом ажратган шароит остида сақлашдан иборат бўлган, бир ойдан олти ойгача муддатга белгиланадиган жазо турига айтилади.

Озодликни чеклаш деб- суд томонидан маҳкумга нисбатан яшаш жойини у ёки бу сабаб билан тарқ этишни бутунлай тақиқлашдан ёки сутканинг муайян вақтида яшаш жойидан чиқишни чеклашдан иборат бўлган жазо турига айтилади.

Озодликдан маҳрум қилиш деб - маҳкумни жамиятдан маълум бир муддатга ажратишга айтилади.

Умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси деб - фавқулодда жазо чораси бўлиб, ҳаёт ёки жамоат хавфсизлигига қарши қаратилган ўта оғир жиноятлар содир этганлик учун маҳкумни **махсус тартибли жазони ижро этиш колониясига** жойлаштириш орқали жамиятдан муддатсиз ажратишдан иборат бўлган жазо турига айтилади.

Ҳарбий ёки махсус унвондан маҳрум қилиш деб -қўшимча жазо тариқасида, ушбу унвонга эга бўлган шахс томонидан оғир ёки ўта оғир жиноят содир этилганда асосий жазога қўшиб тайинланадиган ва шахсни ушбу унвон ёки мукофотдан маҳрум қиладиган жазо турига айтилади.

3. МАВЗУ БЎЙИЧА ДАРС ОЛИБ БОРИШ МЕТОДИКАСИ:

Жиноий жазо тизими ва турлари ёритиб ўтилади. Талабаларнинг эътибори, жиноий жазоларни қўллаш масаласига эътибор қаратилади.

Жиноий жазо масаласи амалий мисоллар ва казуслар ёрдамида муҳокама қилинади.

4. АСОСИЙ БЕЛГИЛАРИ:

Суд қуйидаги ҳолатларни жаримани ижро этишдан бош тортиш, деб топиши мумкин: жаримани тўлаш мумкин бўлмаган ҳолатлар суд томонидан узрли, деб топилмаган бўлса;

жазо тариқасида тайинланган жаримани мажбурий ижро этиш учун белгиланган муддатлар (ҳукм қонуний кучга киргандан сўнг уч ой)да тўлашдан бўйин товласа;

қарздорда ундирув қаратилиши мумкин бўлган мол-мулк мавжуд эмаслиги туфайли мажбурий ижро этиш белгиланган муддат давомида жаримани ундиришнинг имкони бўлмаса;

жаримани кечиктириб тўлаш муддати тугаганидан кейин ҳам тўланмаган бўлса;

жиноий жазо тариқасидаги жаримани бўлиб-бўлиб тўлаш шартлари бузилган бўлса.

Муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш - одатда асосий жазо тариқасида:

айбдор мансаби ёки иш фаолияти билан бевосита боғлиқ бўлган жиноятни содир этганда;

- ЖК Махсус қисмининг тегишли моддаси санкциясида асосий жазо тури сифатида назарда тутилгандагина тайинланади.

Қўшимча жазо тариқасида эса - ЖК Махсус қисмининг тегишли моддасида асосий жазо тариқасида назарда тутилмаган бўлса, ҳар қандай турдаги асосий жазога қўшимча жазо тариқасида тайинланиши мумкин.

Ахлоқ тузатиш ишлари суднинг ҳукмига мувофиқ:

маҳкумнинг ўз иш жойида;

мазкур жазо ижросини назорат қилувчи органлар белгилаб берадиган бошқа жойларда ўталади.

Ахлоқ тузатиш ишлари қуйидаги шахсларга нисбатан тайинланмайди:

16 ёшга тўлмаган шахсларга;

пенсия ёшига етганларга (аёллар 55 ёшдан, эркеклар 60 ёшдан);

меҳнатга қобилиятсизларга (тегишинча I, II, III-гурӯх ногиронларига);

ҳомиладор аёлларга (муддати аҳамият касб этмайди);

ёш боласини боқиш учун таътилда бўлган аёлларга (уч ёшгача);

янги туғилган чақалоқни бевосита туғруқхонадан фарзандликка олган ёки унга нисбатан васий бўлиб, болани парваришлаш билан боғлиқ таътилда бўлган шахсларга (бола уч ёшга тўлгунга қадар эркек ёки аёл киши эканлигининг аҳамияти йўқ);

ҳарбий хизматчиларга (чунки уларга ушбу жазо ўрнига хизмат бўйича чеклаш жазоси тайинланади).

Умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси - қуйидаги шахсларга нисбатан тайинланмайди:

аёлларга;

ўн саккиз ёшга тўлмасдан жиноят содир этган шахсга;

олтмиш ёшдан ошган эркекларга (ушбу ҳолатда, биринчи инстанция суди томонидан айбдорнинг ҳукм чиқариш кунига қадар, апелляция шикояти (протести) берилган ҳолда – иш апелляцияси инстанциясида кўрилган кунга қадар бўлган ёшидан келиб чиқиб қўлланилади).

ҚОЛГАН МАСАЛАЛАРНИ МУСТАҚИЛ ЎҚИБ ТАЙЁРЛАШ.

5. СЕМИНАР САВОЛЛАРИ (3 соат):

1. Жарима жазоси (1-соат)
2. Ахлоқ тузатиш илари жазоси (1-соат)
3. Хизмат бўйича чеклаш ва интизомий қисмга жунатиш жазолари
4. Қамоқ жазоси
5. Озодликни чеклаш
6. Озодликдан маҳрум қилиш жазоси. Узоқ муддатли озодликдан маҳрум қилиш
7. Умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси
8. Жиноят ҳуқуқида қушимча жазо

6. КАЗУСЛАР:

1-масала

И. ЖКнинг 164-моддаси 1-қисми билан айбдор деб топилиб, беш йилга озодликдан маҳрум қилиниб, қамоқ жазосига ҳукм қилинган.

Жазони қамоқда ўталиши қонуний асосга эгами?

2-масала

Ф. ЖКнинг 164-моддаси 1-қисми билан етти йилга озодликдан маҳрум этилган ва дастлабки беш йилини турмада ўтказиши белгиланган.

Айбдор жазони қамоқда ўтказиши қонуний асосга эгами?

3-масала

А. ЖКнинг 210-моддаси 1-қисми билан айбдор деб топилиб, тўрт йилга озодликни чеклаш жазоси тайинланган

4-масала

Г. ЖКнинг 97-моддаси 1-қисми билан айбдор деб топилиб, саккиз йилга озодликдан маҳрум қилинган. Суд Г.ни ўта хавфли рецидивист деб топилиб, жазони маҳсус

тартибдаги колонияда ўталади деб белгилаган. Жазо сифатида махсус тартибли колониянинг белгиланиши қонуний асосга эгами?

5-масала

Ш. ЖКнинг 246-моддаси 1-қисми билан ўн икки йилга озодликдан маҳрум этилган. Жазони ўташ жойи умумий тартибдаги колония деб белгиланди. Колония турини суд тўғри белгилаганми?

6-масала

Ёши 17 йил-у 10 ой бўлган Б. ЖКнинг 165-моддаси 3-қисмида кўрсатилган жиноятни содир қилган. Бу жиноят учун ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум этилади. Жиноят содир этилганидан олти ой ўтгач, Б. ўн йилга озодликдан маҳрум этилган. Жазо муддатини беш йили қамокда, қолган беш йили қаттиқ тартибдаги колонияда ўталади деб белгиланган. Айбдорга шундай жазо қўлланиши қонунга мосми?

ЎҚИШ УЧУН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги қонун. 2015 йил 10 август, ЎРҚ-389-сон.
2. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳукуқи курси. Умумий қисм. I том: Жиноят тўғрисида таълимот. – Т.: Илмзиё, 2011. – 400 б.
3. Rustamboyev M.N. Jinoyathuquqi (umumiy qism). Oliy o'quv yurtlari uchundarslik. – Toshkent: TDYI, 2006.
4. Абдурасулова Қ.Р. Озодликдан маҳрум этиш муассасаларидаги ижтимоий муҳитнинг шахсга салбий таъсири ҳақида. // Ж. Давлат ва ҳуқуқ. -2003.-3 (15)сон.-Б. 58-61.
5. Алламуратов А.Т., Халикулов У.Ш. «За» и «Против» смертной казни. // Инсон ҳуқуқларини судда ва суддан ташкарида ҳимоя қилиш. Илмий-амалий анжумани туплами. –Т.: -2005. –С.15-18.
6. Пайзуллаев Қ.П., Салаев Н.С., Бобокелдиев Б.А. Ўлим жазоси: ўтмишда, ҳозирда ва келажақда. Рисола. — Т.: Turon-Iqbol, 2005. – 280 б.
7. Рустамбоев М.Х. Жиноий жазоларнинг либераллаштириш - давр талаби ва истикболда такомиллаштириш муоммолари. Суд-ҳуқуқ ислохоти: назария ва амалиёти мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция материаллари. 12 декабр 2001. –Т.: ТДЮИ. -2002. –Б.3-5.
8. Рустамбаев М.Х. //К вопросу об отмене смертной казни. -Народное слово .- №151 (3768).- 9 августа. -2005 .
9. Рустамбаев М.Х. К вопросу о Смертной казни. // Ж. Давлат ва ҳуқуқ. - 4 (26)-сон.- 2005. -С. 37-40.
10. Рустамбоев М.Х. Жиноят ва жазо // Ж. Хаёт ва қонун. -2002.- 1-сон.-Б. 40-42.
11. Рустамбоев М.Х. Жиноят қонунчилигини жазоларни адолатли белгилаш. // Ж. Давлат ва ҳуқуқ. - 2000.- 1-сон.-Б. 44-48.
12. Рустамбаев М.Х. К вопросу о гуманизации санкции в уголовном законодательстве Республики Узбекистан (часть первая). // Ж. Именем закона. -2000.- №1-2. – С. 50-54.
13. Рустамбаев М.Х. К вопросу о гуманизации санкции в уголовном законодательстве Республики Узбекистан (часть вторая). // Ж. Именем закона. -2-3сон.- 2000.-С. 85-88 .
14. Ўлим жазосини бекор қилишнинг ташкилий ҳуқуқий жиҳатлари. Илмий-амалий анжуман материаллари.//Маъсул муҳаррир:Б.Ахроров.— Т.:ТДЮИ, -2006.- 203 б.
15. Усмоналиев М. Ахлоқ тузатиш ишлари.Рисола.—Т.: ТДЮИ. -2003.- 3 б.т.
16. Назаров М.А. Ограничения назначения наказаний в виде лишения свободы // ТДЮИ илмий мақолалар тўплами. - 2005. - №2 – С.95-99.
17. Кабулов Р. Озодликдан маҳрум қилиш жазосига муқобил бўлган жазоларни қўллаш доирасини кенгайтириш. // Суд-ҳуқуқ тизимини либераллаштириш— ҳозирги босқичдаги демократик ислохотларнинг асосий йўналиши: Халқаро илмий-амалий конференция маъруза матн.—Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2002. -Б. 51-53.

18. Миразов Д.М. //Ўлим жазосини бекор қилиш – давр талаби. -Ишонч. -15 июль.- 2006 йил.
19. Назаров М.А. Ограничения назначения наказаний в виде лишения свободы // ТДЮИ илмий мақолалар тўплами. -2005. - № 2. –С. 95-99.
20. Тохиров Ф. // Германия: Жазо чоралари. -Инсон ва қонун. -23-сон.- 2001.
21. Тохиров Ф. //Франция: Жазо чоралари. -Инсон ва қонун. -25-сон.-2001.
22. Пайзуллаев К.П., Абдуқодиров Ш.Ё. //Ўлим жазосини жазо тури сифатида бекор қилишнинг ўзига хос хусусиятлари. –Ишонч. - 6 август. - 2005.
23. <http://www.lex.uz>
24. <http://www.tsul.uz>
25. <http://www.norma.uz>
26. <http://www.gov.uz>
27. <http://www.legislature.ru>
28. <http://www.law.uk.edu>
29. <http://www.juristlib.ru>
30. <http://www.crime-research.ru>